

Consums d'alcohol recreatius, ús de tecnologia i violències amb perspectiva de gènere

Núria Rom-Avilés

Universidad de Granada.

Departamento de Antropología Social. Instituto Universitario de Investigación de Estudios de las Mujeres y de Género

1. Tendències en el consum d'alcohol en espais recreatius

Les últimes dècades del segle XX han permès l'expansió a Espanya d'una "cultura de la intoxicació", fent referència a espais recreatius juvenils com el "botelló" en els quals l'eix sobre el qual pivota la diversió és el consum excessiu d'alcohol. Els i les participants consideren aquest consum plaent i associat a la sociabilitat amb el grup d'iguals i, amb freqüència, el seu objectiu en aquest context cultural ja no és beure moderadament, sinó intoxicar-se. Així, especialment els menors de 25 anys, no veuen necessàriament el consum d'alcohol com a problemàtic argumentant que juga un paper positiu en la seua socialització i aprenentatge. Seguint a Carles Feixa (2018) parlariem d'una nova "cultura juvenil" en el sentit que estem davant una forma en la qual, col·lectivament, els i les joves expressen les seues pràctiques i experiències socials mitjançant la(re)producció d'estils de vida diferenciats sobretot en el camp del temps lliure i dels espais intersticials en la vida institucional. Parlem de l'aparició d'una 'micro-societat juvenil' la qual ofereix espais i temps específics per als i les joves i en la qual s'han produït canvis en els patrons tradicionals de consum d'alcohol.

La "cultura de la beguda" és un concepte que es refereix als valors compartits i els aspectes de control social que sustenten i donen forma al consum d'alcohol. Investigacions de caràcter comparatiu entre països del nord i del sud d'Europa han mostrat com Itàlia, d'una banda, i Finlàndia i Suècia, per l'altre, tradicionalment pertanyen a cultures de beguda oposades: "humides" i "seques" on l'alcohol - i sobretot la s borratxeres - han assumit diferents posicions culturals. En poques paraules, les "cultures humides" en les quals se situa Espanya, típiques dels països productors de vi, s'han caracteritzat tradicionalment per una proporció molt alta de bevedors i un consum excessiu d'alcohol

freqüent, però amb pocs problemes socials relacionats amb la beguda, ja que els principals valors d'ús de l'alcohol eren la socialització i la convivència o com a aliment, mentre que la intoxicació era estigmatitzada. Per contra, les “cultures seques”, com les característiques dels països del nord i de parla anglesa, s'han descrit habitualment centrades en les begudes espirituoses, amb una menor proporció de bevedors i menys consum excessiu d'alcohol, però majors taxes de consum d'alcohol orientat a la intoxicació, acompanyat d'una major freqüència de problemes socials relacionats amb l'alcohol com la violència (Rolando, Törrönen i Beccaria, 2020).

És possible que diferents processos de canvi en l'oci juvenil mostren com els models de consum d'alcohol són cada vegada més uniformes a l'hora de beure entre els i les joves occidentals. En aquest sentit, s'ha assenyalat com les societats industrialitzades del món estan convergint de moltes maneres i els canvis en els patrons de consum d'alcohol a Europa durant els últims 50 anys representen un exemple. A mesura que els límits culturals tradicionals es difuminen, les preferències dels consumidors per les begudes alcohòliques semblen estar menys impulsades per tradicions locals i regionals i més per la creixent acceptació d'una elecció més àmplia (Kavanaugh, i Anderson, 2017).

2. Les dones joves i la seua incorporació a la cultura de la intoxicació

L'acostament a altres models culturals de consum d'alcohol i la intensificació de les formes de consum per fartada¹ s'ha acompanyat de dues tendències: la incorporació de les dones joves i ús molt generalitzat de tecnologia mòbil i accés a les xarxes socials de comunicació en els espais d'oci. Així, en diferents països europeus, s'ha vingut produint una adhesió de les dones joves al consum intensiu i un augment relatiu en la seua freqüència, nivell de consum d'alcohol i embriaguesa acte-reportada (Rom-Avilés, 2018). Les dones joves són ara participants actives dels ambients públics de consum d'alcohol, i

---

¹ . Binge drinking o consum per fartada. Patró de consum intensiu d'alcohol en un curt període de temps. El National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism (NIAAA) definí el terme *binge drinking* prenent en consideració el nivell de concentració d'alcohol en sang; establint-se almenys al 0,08 g/L. En adults, això equival a 5 ó dt.s begudes per a homes i 4 ó dt.s begudes per a dones consumides en aproximadament dues hores.

com els xics, formen part d'una cultura d'intoxicació com a cerca de plaer, pertinença al grup i vincle entre amistats.

No obstant això, el consum d'alcohol i la intoxicació s'han considerat tradicionalment com a comportaments masculins i les dones continuen enfrontant-se a més prejudicis socials que els homes pel seu consum d'alcohol, intoxicació, aparença i expressió de la seua sexualitat en els ambients de consum i en les xarxes socials. Els estàndards socials segueixen imponent diferents significats de consum d'alcohol per a homes i dones, creant patrons a l'hora de beure i assumir riscos mentre estan socialitzant. Sabem que el context nocturn és un espai altament sexualitzat, al mateix temps que fomenta una sèrie de conductes de risc, a vegades es converteix en escenari comú de violència sexual: coerció, atenció sexual no desitjada i agressions (Altell, Martí i Missé, 2016). Els rols de gènere en la socialització contribueixen a aquesta dinàmica on la dominació juga un paper fonamental en la construcció i manteniment de la identitat de gènere masculina. Els xics es situen en una tessitura més o menys permanent d'haver de demostrar la seua masculinitat tant a sí mateixos com de manera pública el que implica al seu torn una major assumpció de riscos. En el cas de les dones, s'espera que mantinguen cert grau de control i respectabilitat.

3. La tecnologia mòbil i l'accés a les xarxes de comunicació

D'altra banda, i com segon element a tindre en compte per a analitzar els canvis en les pautes tradicionals de consum d'alcohol, sabem que l'augment en el seu consum intensiu per part de les persones joves ha coincidit amb la popularització de l'ús de les noves tecnologies i els telèfons mòbils que connecten amb les xarxes socials en els mateixos espais d'oci. Això ha modificat fonamentalment les formes de comunicació i les condicions tradicionals de construcció d'identitat, brindant oportunitats sense precedents perquè persones joves interactuen en el text incorpòreo, revelant les característiques físiques que trien. Les investigacions demostren que els i les joves "viuen en línia i en públic a través del contacte en les xarxes socials" i que aquestes són part integral de la identitat, les relacions i els estils de vida.

L'ús del Telèfon intel·ligent per adolescents i joves ha augmentat en l'última dècada i s'ha convertit en un element de la vida juvenil. Estimacions nacionals recents indiquen que set de cada deu menors de 10 a 15 anys disposen de telèfon mòbil (70% xiques; 68,2% xics)

i més del 90% ha usat Internet en els últims 3 mesos (INE, METAD i ONTSI, 2017). La utilització d'Internet en edats compreses entre els 16 i els 24 anys és a Espanya pràcticament universal (98%) i va descendint gradualment conforme augmenta l'edat (INE, 2017). Diferents investigacions han mostrat com les xarxes socials són utilitzades rutinàriament pels grups d'iguals per a la socialització i organitzar l'oci, acordar la manera de comprar la beguda, publicar fotos mentre beuen i per a compartir la diversió i les fotos després d'una nit de copes. El contingut relacionat amb l'alcohol en les xarxes socials és molt comuna i es comparteix en grups amistosos. Els i les joves també puguen fotos per a mostrar les seues amistats i el consum d'alcohol en espais recreatius. En termes més generals, són pràctiques de socialització on es comparteixen, interactuen i es relacionen amb continguts en línia, que involucra l'alcohol i la intoxicació de manera positiva i humorística en Facebook, Myspace, Instagram i Youtube. Així, las xarxes socials podrien tindre un impacte en la forma en la qual els i les joves beuen. Alguns es presenten obertament com a "borratxos" en les xarxes socials, la qual cosa indica que els agrada pensar que són capaces de beure compulsivament, creant un "espai digital d'intoxicació", que és la normalització del consum excessiu d'alcohol entre els joves.

4. Nous contextos de consum d'alcohol, altres vulnerabilitats

D'entre totes les substàncies psicoactives, l'alcohol és la que sembla mantindre una relació més estreta amb la violència. Sabem que el risc de comportament violent augmenta proporcionalment quan s'incrementa el nivell d'alcohol en sang i existeix evidència que en els casos de binge *drink* augmenten les probabilitats de victimització (Norström, Rossow & Pape, 2017). En el nostre país, l'informe anual sobre violència sexual en els contextos d'oci juvenil (Noctámbulas, 2018), identifica diversos graus de violència de gènere en aquests espais començant per la cosificació de les dones, comentaris sexuals incòmodes, insults, tocaments no consentits; pels acorralaments, la creença de tindre un dret adquirit sobre la dona, convidar a copes, etc., i insistir davant una negativa, seguida en perillositat o intensitat per les pràctiques sexuals no consentides en el marc d'una relació sexual voluntària, les agressions a xiques que han consumit molt i no controlen els seus actes i, en alguns casos, la violació. Aquest mateix informe revela que l'alcohol és la droga més present en situacions de violència sexual en els contextos d'oci nocturn juvenil.

Així mateix, estudis recents revelen la creixent violència digital que es produeix dins de les relacions de festeig juvenil. Stonard, Bowen, Walker & Price (2015) van dur a terme una investigació qualitativa en UK per a estudiar el paper que juguen les tecnologies de la comunicació electrònica dins de les relacions de parella adolescent trobant en la tecnologia una nova via per als comportaments no saludables d'assetjament, monitoratge i control. En el context online i respecte a la violència de festeig són habituals les conductes de xantatge, prohibicions, amenaces, fustigació o difamacions. Segons la Organización Mundial de la Salud, 3 de cada 10 xiques joves denuncien que pateixen violència en el festeig. Un dels problemes respecte de la violència de gènere, i concretament respecte del subtipus de violència de festeig, tant en el context online com en l'offline, és que persones joves, especialment els xics, tendeixen a no identificar-la com a violència (de gènere o contra la parella), sinó que la normalitzen i naturalitzen (Donoso-Vázquez, Rubio-Hurtado i Vilà Baños, 2018). Les xiques, per part seua, no consideren greu la violència psicològica exercida per les seues parelles, així com tampoc la consideren violència en sí mateixa. Entre els més joves existeix una percepció de violència moderada en les manifestacions psicològiques de la violència de gènere i un alt grau de tolerància cap a les conductes de gelosia, control, indiferència afectiva, manipulació emocional i assetjament. Aquestes conductes s'assumeixen amb "normalitat" en la relació de parella d'acord amb la ideologia de l'amor romàntic, que inclou la positivitat com a tret de vinculació amorosa.

Moltes altres conductes s'inclouen entre els tipus de violència més difícils de detectar, com són els micromasclismes que no solen associar-se a la violència de gènere i que poden ser el caldo de cultiu de les demás formes de la violència de gènere. Aquesta violència "micro" lògicament, s'estén a l'espai virtual i les noves *tecnologies, la qual cosa es denomina "e-violència de gènere".

Mirar amb perspectiva de gènere als espais d'oci juvenils permet visibilitzar components de gènere que afecten la participació en l'espai de diversió, però també a les conseqüències derivades dels diferents patrons de consum d'alcohol. Els i les participants no són aliens a la desigualtat de gènere de la societat en la qual viuen. El sistema de gènere condiciona les nostres eleccions i també les conseqüències socials dels consums d'alcohol de les persones joves entre les quals han aparegut formes de violència de gènere sobre les quals haurem d'actualitzar el coneixement i la intervenció. Els espais de la intoxicació

generen violències entre les quals apareix amb força la de gènere, ressituada en el seu llenguatge, però reproduint les mateixa brutal desigualtat sobre les dones.

Bibliografia

Altell, G.; Martí, M.; Missé, M. (2016). “Perspectiva de género en espacios de ocio nocturno y drogas: observando los riesgos de las mujeres”. En: J. M. González (ed.). *Poniendo otras miradas a la adolescencia: Convivir con los riesgos: drogas, violencia, sexualidad y tecnología*. Bilbao. Publicaciones de la Universidad de Deusto, Deusto Digital 31.

Donoso Vázquez, T.; Rubio Hurtado, M. J. & Vilà Baños, R. (2018). La adolescencia ante la violencia de género 2.0: Concepciones, conductas y experiencias. [Adolescence and gender violence 2.0: concepts, behavior and experiences]. *Educación XXI*, 21 (1), 109-134, doi: 10.5944/educXX1.15972

Feixa, Carles. (2018). Culturas juveniles como perspectiva para analizar juventudes (1993-2018). *Ultima década*, 26(50), 89-105.

FSyC, Fundación Salud y Comunidad (2017). Informe Noctámbul@s 2016-2017.

INE: Instituto Nacional de Estadística (2017). Encuesta sobre Equipamiento y Uso de Tecnologías de Información y Comunicación en los Hogares. TIC-H Año 2017.

INE: Instituto Nacional de Estadística, METAD: Ministerio de energía, turismo y agenda digital y ONTSI: Observatorio nacional de las telecomunicaciones y de la SI (2017). Indicadores sobre el uso de las Tics por menores en España.

Norström, T., Rossow, I., & Pape, H. (2017). Social inequality in youth violence: The role of heavy episodic drinking. *Drug and Alcohol Review*, 37 (2), 162-169.

Philip R. Kavanaugh, Tammy L. Anderson. Neoliberal Governance and the Homogenization of Substance Use and Risk in Night-Time Leisure Scenes. *The British Journal of Criminology*, Volume 57, Issue 2, 1 March 2017, Pages 483–501.

Rolando S, Törrönen J, Beccaria F. (2020) The gendered relationship with drunkenness among different generations in Mediterranean and Nordic countries. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*. 37(2):172-189.

Romo Avilés, Nuria (2018). Drugs and Gender. En: Telmo Mota Ronzani (eds), *Drugs and Social Context*. Cham (Suiza): Springer, 2018. pp. 63-75.